'Jekk . . .' ta' Karmenu Vassallo – Nota Stilistika

Charles Briffa

IL-LINGWA tippermetti bosta tipi ta' repetizzjoni formali[1] li spiss iqanqlu, speċjalment fl-arti, repetizzjonijiet f'livelli oħra. L-istilista jeħtieġlu l-għodda tal-lingwistika mhux biex joħroġ nomenklatura twila bħalma kien isir fir-retorika tradizzjonali, imma sabiex jifhem ir-realtajiet li biċċa artistika tpoġġilu quddiemu. L-arti hija konxja u fl-istruttura tinsab parti mill-messaġġ ta' l-artistà.[2] Hija tiffunzjona ġo kultura[3] u l-kontroll tal-messaġġ permezz ta' l-istruttura huwa indikattiv tal-ħakma li l-bniedem soċjali għandu fuq l-ambjent tiegħu.

B'repetizzjoni nifhem kopja eżatta ta' element (kelma, frażi jew sentenza) li ngħata qabel f'test. Jekk ikun hemm repetizzjoni parzjali jkollna paralleliżmu.[4] Ir-repetizzjoni tista' tmur kontra l-prinċipju ta' konċiżità fil-poeżija li fil-qosor tiftaħ intensità kbira. Iżda fl-użu emottiv tal-lingwa, b'mod partikolari fl-arti verbali, it-tennija ta' elementi ttella' stati ta' emozzjoni. Aktar milli tikxef faqar ta' riżorsi lingwistiċi, ir-repetizzjoni tpoġġi sentiment b'qawwa. Ir-repetizzjoni għal wieħed u tletin darba ta' "jekk," fil-poeżija 'Jekk. . .' ta' Karmenu Vassallo, għandha l-elokwenza tagħha. "Jekk" timplika bidu ta' twissija, u twissija jista' joffriha l-imġarrab (f'dan il-każ, il-poeta li hu l-ewwel persuna) lit-tieni persuna. Is-sensiela ta' twissijiet għalhekk tissuġġerixxi intensità emozzjonali li forsi għamlet żmien miżmuma – sentiment ikkalzrat itanbar fuq ħitan il-lingwa ħa jaħrab f'psikoloġija wiesgħa.[5]

Iżda r-repetizzjoni f''Jekk. . .' ma tinsabx biss fil-livell lessikali. Bħala kelma,

1. "Formali" hawnhekk qiegħda tintuża fis-sens tekniku. Dan l-istudju jagħraf it-tliet livelli ewlenin tal-lingwa skond kif imfissra mill-moviment Neo-Firthjan fl-Ingilterra: SUSTANZA (fonoloġija/grafoloġija) – FORMA (grammatika u lessiku) – SITWAZZJONI (semantika). Il-kategoriji jidħlu f'xulxin u din hi biss rappreżentazzjoni ġeneralizzata tal-kategoriji u wieħed jista' jikseb aktar dettalji f'M.A.K. Halliday: *Categories of the Theory of Grammar* (The Bobbs-Merrill Reprint Series in Language & Linguistics, New York 1961) p. 244.
2. Marshall McLuhan: *Understanding Media* (The New American Library, New York 1964) pp. 23–35.
3. V. Lowenfeld, W. Lambert Brittain: *Creative and Mental Growth* (Macmillan Publishing Co., New York, 1975) pp. 19–22.
4. G. N. Leech: *A Linguistic Guide to English Poetry* (Longman, London 1969) p. 77.
5. Dan il-kunċett spjegajtu f'aktar tul f'"Ir-Repetizzjoni fil-Poeżija ta' Mario F. Bezzina" f'*In . . . Tagħna* (21/2/87).

"jekk" tintroduċi l-kondizzjonal ta' bixra possibbli li ssaħħaħ il-ħsieb li l-poeta huwa mġarrab – każ fejn l-istruttura sintattika ssaħħaħ l-istruttura semantika, il-forma tikkumplimenta l-kontenut, il-kitba tiġġenera t-tifsira. Allura, fuq il-livell sintattiku huwa l-kondizzjonal li huwa repetut għal wieħed u tletin darba f'għoxrin strofa. Lessikalment hija "jekk" biss li qiegħda mtennija. Għalhekk ir-repetizzjoni tal-kondizzjonal ixxaqleb għall-paralleliżmu. Il-mekkaniżmu tal-paralleliżmu jidħol f'forgrawnd lingwistiku[6] u jissawwar minn element kostanti (ir-repetizzjoni ta' l-istess kelma, f'dan il-każ) u element varjanti:[7]

i. Paralleliżmu = element kostanti + element varjanti ($P = k + v$)

Il-paralleliżmu verbali li fiha l-poeżija jissawwar b'repetizzjonijiet f'pożizzjonijiet ekwivalenti. Ir-repetizzjonijiet qegħdin fil-bidu ta' silta relevanti. Din is-silta tieħu xejriet prosodiċi differenti: daqqa vers jew tnejn u kultant strofa sħiħa. Ir-repetizzjoni tinħass fil-bidu ta' vers jew strofa u tagħti l-element kostanti, filwaqt li fil-kumplament hemm il-biċċa varjanti tas-silta. Jekk nanalizzaw daqsxejn l-istruttura lingwistika nkunu nistgħu nifhmu l-paralleliżmu sintattiku.

Fil-Malti l-mod kondizzjonal (K) li juri possibbiltà huwa magħmul minn protasis (jew kondizzjoni) u apodosis (jew riżultat tal-kondizzjoni) li l-għaqda strutturali tagħhom tista' tkun waħda minn dawn:[8]

a. protasis + apodosis (p + a) –
Jekk tidħol fil-ġlieda,
Taqlagħha bis-sħiħ.
b. apodosis + protasis (a + p) –
Warajk jiġu jnemmsu
jekk toħroġ fit-triq.

Biex nissimplifikaw l-argument nippreżenta din is-sekwenza:[9]

$$\text{ii.}\quad K \rightarrow \begin{Bmatrix} p + a \\ a + p \end{Bmatrix}$$

U biex nevitaw aktar komplikazzjoni grammatikali nieqaf hawn fir-regola

6. Ara: Oliver Friggieri: *L-Idea tal-Letteratura* (Pubblikazzjoni Bugelli, Malta 1986) pp. 37–40, għal tifsira sħiħa ta' l-idea tal-forgrawnding letterarju.
7. Leech *op. cit.*, p. 67.
8. G. Aquilina: *The Structure of Maltese* (The Royal University of Malta, 1959) pp. 332–333.
9. Dan ifisser li l-kondizzjonal (K) jista' jiġi espress bl-alternattivi (imfissra bil-brekits imgħawġin) protasis (p) magħquda ma' (+) apodosis (a) jew apodosis magħquda ma' protasis.

ġenerattiva tal-kondizzjonal. Jekk issa nikkombinaw regola (i) ma' regola (ii) jista' jkollna din il-figura:

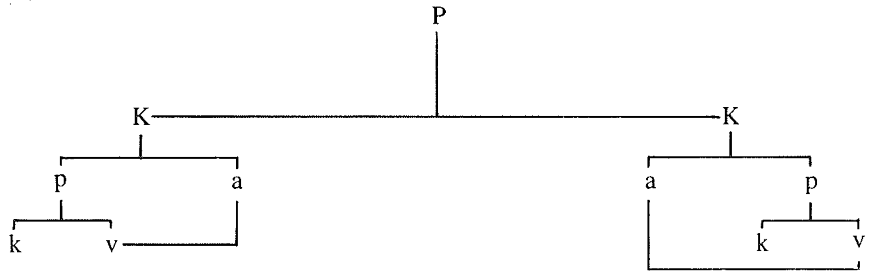

li turi li l-element varjabbli ħiereġ kemm mill-protasis u kemm mill-apodosis fiż-żewġ alternattivi.

Tradizzjonalment meta l-element kostanti jaħbat fil-bidu bħalma hu fil-kondizzjonal permezz ta' "jekk" jissejjaħ anafora. Hekk ir-repetizzjoni ta' kelma, "jekk," hija akkompanjata bir-repetizzjoni ta' struttura sintattika, il-kondizzjonal, li minħabba r-regoli tal-binja fil-Malti ssawret anafora. Għaldaqstant il-paralleliżmu verbali huwa interkonness ma' dak sintattiku, u ma nistgħux nifirdu 'l wieħed mill-ieħor.

Il-poeżija hija magħmula minn 26 struttura fuq il-mudell (p + a) u ħames strutturi (a + p). Jiġifieri l-pattern qed jiġi interrott u l-paralleliżmu jitwaqqaf għal ftit, imbagħad jerġa' jissokta u jerġa' jitwaqqaf u jibqa' sejjer hekk sa l-aħħar. Dan it-tfixkil fil-pattern tal-paralleliżmu, aktar milli huwa nuqqas, iwaqqaf il-formalità tad-diskors biex jagħti aktar stħajjil ta' espressjoni ġenwina ta' sentiment. F'dan it-tbandil mill-paralleliżmu għat-twaqqif u lura jidhru l-burdati tal-poeta.

'Jekk. . .' hija mnebbħa mill-poeżija memorabbli 'If. . .' ta' Rudyard Kipling li tinsab fil-pubblikazzjoni tiegħu *Rewards and Fairies* (1910). Din il-poeżija Ingliża hija pożittiva ħafna tant li hemm ġrajja li tgħid li ġeneral Ingliż, hu u jirrakkonta fuq l-esperjenzi tiegħu tal-gwerra, kultant kien ikollu xi jiem meta l-ħajja kienet tidher qiegħda tingħax għalxejn. F'mumenti ta' dwejjaq bħal dawn, dan il-ġeneral kien joħroġ mill-but kopja mgħaffġa ta' 'If. . .' u joqgħod jaqraha u jixtarrha. Kien iħobb jaqraha aktar minn darba u l-ħajja kienet tieħu tifsir ieħor. Tant kienet taħjih li kien bagħat għal qabda kopji tal-poeżija sabiex kull meta jiltaqa' ma' xi suldat iddisprat kien jagħtih kopja ħa jsib il-konsolazzjoni tiegħu.[10]

10. A. Mee ed.: *The Children's Encyclopedia* (The Educational Book Co. Ltd., London) Vol. IX, p. 6285.

Il-ħsieb ta' Kipling kien li permezz ta' sensiela ta' "jekkijiet" mimlijin bi sfortuni għall-individwu u mqegħdin f'paralleliżmu sintattiku joħroġ mudell li fuqu tista' tfassal is-sens ta' rġulija tiegħek:

> Yours is the Earth and everything that's in it,
> And – which is more – you'll be a Man, my son!

Din il-konklużjoni ta' Kipling għandha ton bil-wisq differenti minn dik ta' Vassallo:

> Jekk ħaj trid titqabad
> u titlef sa tmut,
> biex tirbaħ għal dejjem
> hemm biss it-Tebut!

Il-ħsieb huwa negattiv x'aktarx imqanqal mill-pessimiżmu li Vassallo huwa akkreditat li għandu. Il-poeta Malti jistqarr li dan il-pessimiżmu jżommu marbut mar-realtà tal-ħajja, b'saqajh dejjem ma' l-art. Huwa pessimiżmu, igħid Vassallo, "*li ma ħriġtx bih biex ningħażel minn poeti oħra Maltin, imma għannejtu għax nibbtuh u qanqluh fija ħsarati li, jekk ma ttaffewlix bih, ħallewli għallinqas b'riħtu rasi flokha.*"[11]

Hawn hu l-imġarrab lest illi jwissi. Imma b'daqsxejn ta' tirqim ieħor naraw x'xejra tieħu t-twissija tal-poeta. Il-pattern ta' l-istress fil-prosodija Maltija jagħtina ħjiel. Il-vers tas-sitta fil-Malti huwa sillabiku aċċentwattiv għaliex fih pattern fir-regolarità kemm ta' l-għadd ta' sillabi u kemm ta' kwantità ta' aċċenti. Is-senarju ma hu xejn għajr paralleliżmu ritmiku:[12] tfassil ta' sillabi b'aċċenti ritmiċi f'suċċessjoni ma' oħrajn non-ritmiċi b'regolarità aktar minn dik meħtieġa fit-taħdit Malti ta' kuljum. Il-paralleliżmu fis-senarju jinsab fir-ritmu mhux fil-ħsejjes konsonantali jew vokaliċi, u għalhekk m'aħniex inqisu bħala repetizzjoni sħiħa. Nieħdu b'eżempju l-ewwel strofa ta' 'Jekk. . . ':

> Jekk tískot għax jáqbel,
> int b'ġífa tingħád;
> jekk féhmtek bla bíża'
> tfissírha, tinbágħ'd.

Il-forma aċċentwattiva hija regolari ħafna. Hemm ritmu perjodikali li jista' jnissel analoġija ma' ħbit il-qalb fejn jitwettqu avvenimenti (f'dan il-każ, l-aċċenti ritmiċi) regolari fil-ħin. Fonoloġikament dan jissejjaħ isokroniżmu li hija kondizzjoni li tagħti tul indaqs lil xi elementi tal-prosodija. Fl-ewwel vers il-paralleliżmu bejn l-ewwel nofs u l-aħħar nofs – *Jekk tískot / għax jáqbel* – juri sew dan il-prinċipju

11. K. Vassallo: "Daħla għal Vrusi" f'*Tnemnim* (Empire Press, Malta, 1970), p. 26.
12. K. Vassallo: *Metrika Maltija* (Emporium, Malta 1967) pp. 15–16; O. Friggieri: *Dizzjunarju ta' Termini Letterarji* (PEG 1986) p. 50.

isokroniku permezz ta' l-enfasi fuq l-elementi ritmiċi stabbli tal-vers tas-sitta. Grafikament dan ir-ritmu parallel nindikawh hekk (X / X) + (X / X),[13] fejn ir-repetizzjoni ta' l-istess forma qed toħloq kondizzjoni li tagħti waqt uniformi fit-tħarrik tal-vers bħaċ-ċaqliq tal-pendlu jew bilanċ ta' arloġġ. Hija uniformità fir-rata ta' aċċenti ritmiċi. L-għelm tal-plass qiegħed juri l-lok ta' l-għaqda fil-katina metrika, imma rridu nuru rappreżentazzjoni oħra: (X / X) . . . (X / X) fejn it-tikek jindikaw il-pawsa meħtieġa f'nofs il-qies. Imma ma hijiex din il-pawsa li l-aktar tagħti l-proprjetà ta' paralleliżmu metriku minkejja li tippriserva l-pattern stabbli tas-senarju mingħajr ma nisthajluh biss tennija tal-vers tat-tlieta. Għaliex f'versi fejn din il-pawsa ma ssirx b'mod naturali, bħal f'*Jekk tkún twaj / jeb żėjjed*, xorta waħda jibqa' jeżisti l-mudell metriku (X / X) + (X / X). Il-proprjetà tal-paralleliżmu għadha hemm. Imma f'dan l-aħħar każ il-mudell grafiku jista' jintwera hekk: (X / [X) (X] / X).[14] Il-mudell ewlieni tagħna jiġbor sa issa żewġ patterns:

iii. (X / X) + (X / X) < (X / X) . . . (X / X)
(X / [X) (X] / X)

Din hija daqsxejn ta' varjazzjoni li l-effett tagħha ġenerali huwa li tnaqqas ħarira mill-monotonija tal-poeżija.

Varjazzjoni oħra tinħoloq bl-alternazzjoni ta' vers pjan ma' ieħor tronk. Dak li għidna sa issa japplika għall-pjan. It-tronk ukoll għandu l-mudell ewlieni (X / X) + (X /) li jiġbor fih żewġ patterns rappreżentati bil-versi, *int b'ġifa tingħad* u *m'għandekx għarbiel fin:*

iv. (X / X) + (X /) < (X / X) . . . (X /)
(X / [X) (X] /)

It-tieni verżjoni twaqqa' l-pawsa lessikali tal-vers. Din il-varjazzjoni tagħti l-qawwa lill-paralleliżmu. Duplikazzjoni jew repetizzjoni eżatta ma tagħtix paralleliżmu, għax il-paralleliżmu jitlob elementi varjabbli fil-pattern: elementi li joħolqu kuntrast u li huma paralleli f'dak li għandu x'jaqsam mal-qagħda tal-mudell.

Jekk issa nieħdu strofa sħiħa biex naraw il-pattern ritmiku tagħha komplet ikollna struttura interessanti li nistgħu nissimbolizzawha hekk:[15]

13. X tfisser sillaba mingħajr aċċent ritmiku u (/) tfisser sillaba b'aċċent ritmiku. Il-brekits joħorġu aktar il-paralleliżmu tas-senarju, u l-plass juri l-għaqda bejn iż-żewġ nofsijiet.
14. Il-brekits kwadri jiġbru fihom kelma waħda.
15. Din ir-rappreżentazzjoni turi li l-paralleliżmu mhux minnu li huwa "marbut l-iżjed ma' repetizzjoni sintattika" (Friggieri: *L-Idea tal-Letteratura* p. 36). Il-paralleliżmu fil-letteratura Maltija nsibuh f'kull livell lingwistiku.

X / X X / X
X / X X /
X / X X / X
X / X X /

Il-forma (iii) talterna ma' (iv), u t-twaħħid taż-żewġ forom joħolqu l-paralleliżmu. It-twaħħid huwa mtenni fl-istess strofa. Imbagħad, billi din l-istruttura fonoloġika hija dduplikata għal għoxrin darba, għandna repetizzjoni. Hekk għandna:

a. paralleliżmu fis-senarju
b. paralleliżmu fit-twaħħid tal-pjan mat-tronk
ċ. paralleliżmu fit-tennija tat-twaħħid tal-pjan mat-tronk
d. repetizzjoni ta' l-istruttura ritmika ta' l-istrofa

Il-paralleliżmu fonoloġiku jispikka ħafna u jissaħħaħ bil-forma tar-rima mħaddma (a — b — ċ — b): rima mqabbża mit-tieni għar-raba' vers li billi huma tronki l-poeta jinqeda b'rimi maskili t-tul kollu. Skond din l-għamla tar-rima qiegħed jiġi mmarkat il-ħsieb. L-ewwel żewġt ivrus ġeneralment jiġbru idea sħiħa u t-tieni tnejn idea oħra li tipparallelizza (u kultant tikkumplimenta) 'l-ewwel waħda. Hekk ir-rima qiegħda taqsam l-istrofa fi tnejn, u l-linja tal-ħsieb fl-ewwel parti tidħol f'paralleliżmu mal-linja tal-ħsieb tat-tieni parti biex it-tnejn f'daqqa jwasslu l-filosofija tal-poeta. Barra minn hekk, nifhmu li repetizzjoni formali spiss tkarkar magħha repetizzjoni fonoloġika.

Ir-repetizzjoni ta' element tikkaġuna r-repetizzjoni tal-ħsejjes tiegħu, kemm il-fonemi segmentali u kemm dawk sopra-segmentali. Eku verbali jidwi b'eku fonoloġiku. U kollox jikkontribwixxi għas-sinfonija ta' l-iskema fonoloġika. Din l-iskema tagħti sens ta' repetizzjoni akustika. Donnha eku ħiereġ mil-lingwa letterarja. Bi skema, hawnhekk, qed nifhem mudell sustanzjali (fonoloġiku/grafoloġiku) jew formali (grammatiku jew/u lessikali). F'din l-iskema r-repetizzjonijiet jiġu fforgrawndjati għax jiddependu mill-espressjoni lingwistika li hija l-fonoloġija/grafoloġija u l-grammatika u l-lessiku, jiġifieri l-binja tal-wiċċ. Għalhekk il-paralleliżmu, ħiereġ mir-repetizzjoni, jidher bħala regolarità mhux devjazzjoni għaliex il-kreattività lingwistika flimkien ma' dik artistika tidħol fi skema ta' arranġamenti mhux tas-soltu li jwasslu preżentazzjoni qawwija u armonjuża ta' ideat.

Karmenu Vassallo dan ix-xogħol jirrepetih għal għoxrin strofa. Tmenin vers senarju mfasslin fuq il-mudelli li tkellimna fuqhom. U kull strofa tirrepeti l-istess filosofija: f'kulma tagħmel issib 'il min itellgħek il-ġenna u 'l min jitfgħek f'qiegħ ta' infern. Il-poeżija tidher donnha litanija sħiħa ta' tgergir għaliex kull ħaġa li hawn f'ħajjitna hija kollha mqanqla mill-istess: ħadd ma jaħsillek wiċċek biex

tkun aħjar minnu. Kull aspett minn ħajjitna huwa ħolqa f'kantaliena waħda. L-individwu ġeneralment jintrema jew għallanqas ma jitqiesx bil-potenzjalitajiet tiegħu kollha. Mhux dejjem tagħrfu s-soċjetà, mhux dejjem tapprezzah. L-individwu jitbandal minn riżq għal reżħa skond il-burdati soċjali. Il-mewt biss trid tagħtih rebħa fuq din il-ħakma li s-soċjetà għandha fuqu.

Il-kittieb iħossu insinjifikanti bħala individwu. Imma bħala poeta jinqeda bil-paralleliżmu ħa jixħet parodija fuq is-soċjetà. F'dan il-każ il-paralleliżmu huwa indispensabbli għall-proċess totali tal-komunikazzjoni poetika. Il-paralleliżmu f'din il-poeżija huwa evidenti u twil, forsi wkoll idejjaq xi daqsxejn speċjalment għaliex jista' joħloq distrazzjoni fil-komunikazzjoni. Iżda l-implikazzjoni tiżżerżaq ftit ftit malli nifħmu l-iskop tal-poeta. Għalkemm hemm għoxrin strofa kollha jagħtu aspetti ta' l-istess filosofija, kull aspett jidħol f'relazzjoni ta' ekwivalenza. Il-konnessjoni hija waħda ta' similarità bejn l-aspetti kollha. F'din is-sensiela ta' similaritajiet il-bniedem jidher mifni bil-ħsarat li l-kotra titfgħu fihom, tifgalu l-kapaċitajiet tiegħu u x'sens hemm f'ħajja bħal din? U l-konklużjoni li l-poeta jwassal lill-qarrej għaliha permezz tal-paralleliżmu twil (u l-qarrej forsi jasal għaliha qabel tmiem il-poeżija) hija ta' *aħjar mejjet tassew milli ħaj taparsi.*[16]

Jekk inneħħu r-repetizzjoni u l-paralleliżmu noħonqu bosta mill-valuri artistiċi tal-poeżija. Il-poeta qed jesprimi suġġett li laqtu ħafna. Laqtu għax fnieh u ħass li jrid jinfexx f'proċedura iterattiva bħal f'ritwal. Il-qarrej jisma' u jara r-repetizzjoni u l-paralleliżmu għax iż-żewġ elementi jtellgħu relazzjoni speċjali bejn espressjoni u kontenut: il-forma ta' barra tal-poeżija mhux biss qed tagħti l-implikazzjoni ta' ħsarat repetuti f'ħajja taparsi, iżda qed timita l-bixra attitudinali tagħha, tant li donna naraw u nisimgħu s-''sura'' ta' l-ideat. L-espressjoni ttanbar il-kontenut: il-ħoss jimita s-sens. F'dan tinsab il-ġustifikazzjoni artistika għall-istruttura ta' *Jekk. . .*

16. Vassallo: *Tnemnim*, p. 27.